

Odsek za političke nauke, Univerzitet Crne Gore, 2005-2006.

Profesor dr Milan Popović

Nacionalna i međunarodna bezbednost: postjugoslovensko iskustvo

Jednosemestralni izborni predmet na osnovnim studijama

Specijalni kurs na postdiplomskim studijama

Sadržaj predmeta

1. Uvodno predavanje

1.1. Sadržaj: šest izvora (vidi dole Udžbenik, šira literatura, režim studija: Hrestomatija: Brzezinski, Vukadinović, Volerstin, Popov, Perović, Popović; kada se dole referira na ove autore bez navođenja godine izdanja onda se referira upravo na njihove tekstove iz ove hrestomatije, inače se godinom izdanja, naslovom, ili na neki drugi način, upućuje na neki drugi izvor). Prva dva izvora (kvantitativno oko pola, teme dole 2-7) mainstream a sledeća četiri izvora (kvantitativno oko pola, teme dole 8-13) alternativa (ali konvergencija).

1.2. Referiranje na kurs «Post-Yugoslav Security: From Total Collapse To Difficult Renewal» (PYS) urađen i izvođen za Inter-University Center, Dubrovnik, Hrvatska, i Northwestern University, USA. Tako i za ovo uvodno predavanje: Cf. PYS: 7. Alternative versus Dominant Approaches and Interpretations, plus I. Volerstin KODN.

1.3. Forma: podela univerzitetskog papira, 14 radnih sedmica nastave (1 + 12 + 1 = po jedno uvodno i završno predavanje na početku i kraju nastave plus 12 glavnih tema između), te udžbenik, šira literatura, režim studija, provere, završni ispit, ocenjivanja, teme (pitanja) za provere i završni ispit.

2. Nacionalna i međunarodna bezbednost posle hladnog rata: nove opasnosti i novi odgovori, neadekvatni i adekvatni (Brzezinski: stranice 27-36, 39-41, 55-62)

2.1. Nova opasnost (za nacionalnu i međunarodnu bezbednost, posle hladnog rata, posebno posle 11. septembra 2001), dvostruka pretnja: širenje oružja za masovno uništavanje (OMU/WMD), i terorizam. Snaga slabijih (Brzezinski: 39-41): asimetrično ratovanje i simplifikovanje. Nedovoljnost (tupost) sile za održavanje hegemonije (plus Popović GP, Tupost sile, plus Volerstin OAM).

2.2. Kritika administracije Džordža Buša Mlađeg. Neadekvatni i kontraproductivni odgovori na realne izazove terorizma (i alternativa Z. Brzezinskog, te I. Volerstina): «rat protiv terorizma», unilateralizam, «koalicija spremnih (voljnih)», «preventivni (preemptivni) napad», alternativa ZB (posebno tri 1 Arapsko-izraelski mir, 2 Nafta, i 3 Regionalni aranžmani za sprečavanje širenja OMU, u svima nezamenjivost starog-novog evro-atlantskog okvira EU i NATO).

2.3. Cf. PYS: 8. Challenging Nation-State: Nation-State, Source of (In)Security? Odgovor ZB u Sadržaju.

3. Globalni Balkan (Brzezinski: 37-38, 49-55)

3.1. Bitni aspekti (dimenzije) «Globalnog Balkana»: geografija (Jugoistočni rub Evroazije, od granica Kine do Mediterana i Atlantika, uključiv Indijski potkontinent, Zaliv, Irak, Bliski istok, i Balkan), demografija (izrazite demografske nestabilnosti i

eksplozije), ekonomija i sociologija (stratifikacija, siromaštvo), etnos-religija-civilizacija (posebno Turbulentni islam, vidi sledeću temu), politika, bezbednost (Brzezinski: 37-38).

3.2. Zamke hegemonije (Brzezinski: 49-55): povećana složenost PHR u odnosu na HR, regionalna dimenzija (posebno potencijali i limiti mogućih saveznika SAD u regionu Globalnog Balkana: Turska, Izrael, Indija, Rusija), nezamenjivost starog-novog evro-atlantskog okvira (SAD, EU, NATO).

3.3. Cf. PYS: 3. Internal Aspect I: Neo-Patriarchy, posebno Ivan Iveković Ethnic and Regional Conflicts in Yugoslavia and Transcaucasia; 12. Balkan Mirrors, Global Images: Reflections and Lessons.

4. Turbulentni islam (Brzezinski: 41-49, 122-134)

4.1. Kompleksnost islama po ZB: geografija, demografija, etnos-religija-civilizacija, modernizacija, politika (posebno distinkcije: islam, islamski fundamentalizam, islamizam), bezbednost (nacionalna, regionalna, međunarodna, globalna).

4.2. Islam, tri interpretacije: S. Huntington SCPPS («civilizacija»), Z. Brzezinski AI («turbulencija»), I. Vlerstin OAM («poluperiferija»).

4.3. Islam (i uopšte svet, posebno periferija, i poluperiferija SSS) i SAD: unutrašnji aspekt. Amerika kao globalna kulturna zavodnica (Brzezinski: 122-128): kulturna dimenzija hegemonije SAD u svetu (demokratija, elitna i masovna kultura, uključiv internet, engleski jezik, univerzitet, amerikanizam i anti-amerikanizam). Plus Multikulturalnost, stateška kohezija društva, i spoljna politika odnosno hegemonija SAD u svetu (Brzezinski: 128-134), posebno ZB alternativa vs S. Huntington (Brzezinski: 134: «koncept američkog građanstva kao ujedinjujućeg, ne-etnički baziranog identiteta temeljenog na pogledu u budućnost» i «poštivanju sve jačih multikulturnih impulsa uz istodobno poticanje strateške kohezije američkog društva»).

4.4. Cf. PYS: 3. Internal Aspect I: Neo-Patriarchy, posebno Ivan Iveković Ethnic and Regional Conflicts in Yugoslavia an Transcaucasia.

5. Hegemonija i demokratija (Brzezinski: 134-142)

5.1. «Može li globalna hegemonija [SAD] ugroziti američku demokraciju»? Ranija iskustva (drugi svetski rat, hladni rat, makartizam). Posle 11. septembra 2001: simplifikacija (i radikalizacija), birokratizacija, podriivanje podele vlasti (jačanje predsedničke vlasti u odnosu na Kongres i Vrhovni sud), ugrožavanje građanskih sloboda i prava u ime stvarne ili fabrikovane opasnosti za nacionalnu bezbednost (posebno Patriotic Act iz 2001), izazovi novih biotehnologija (za jednakost i demokratiju). Mogu li se i SAD, pod pritiskom ovakvih i sličnih pretnji, kao Izrael i Singapur, pretvoriti u «izoliran, naglašeno sigurnosno orijentiran i ksenofobičan hibrid demokracije i autokracije sa svim značajkama države-vojarne» (države-kasarne)?

5.2. Cf. Johnson, Chalmers (2004). «Sorrows of Empire,» The Progressive Response, 12 March 2004, Vol. 8, No. 7, Editor John Gershman, <http://www.fpif.org/progresp/volume8/v8n07.html> (an excerpt from new Johnson's book, Sorrows of Empire, Metropolitan, 2004).

6. Nestabilna bezbednost (sigurnost) Jugoistočne Evrope (i Zapadnog Balkana) (Vukadinović: 7-24)

6.1. Nestabilna bezbednost Jugoistočne Evrope (i Zapadnog Balkana): prošlost (geneza), sadašnjost (deskripcija), budućnost (predviđanje). Slika regiona kao celine, plus zemlja

po zemlja. Terminologija, politička geografija: od morskog «Balkana», preko prihvatljive «Jugoistočne Evrope», do 'zaslađenog' «Zapadnog Balkana». Instrumenti: PS (Pakt stabilnosti za Jugoistočnu Evropu), PP (Partnership for Peace, Partnerstvo za mir), i SAA (Ugovori o stabilizaciji i asocijaciji, Stabilization and Association Agreements). Tri (moguća pa i manje-više verovatna) alternativna scenarija, bliže (do 2010), i dalje (do 2050) budućnosti (regiona, kontinenta i sveta): «optimistički», «pesimistički», i «realistički». Plus: M. Popović GP (Mutacija), I. Volertin UASS, I. Volerstin Utopistike. 6.2. Cf. PYS: 13. Current State of Affairs: Unstable Security, Vukadinović, plus Leo Tindemans i drugi Unfinished Peace.

7. Crnogorsko pitanje posle hladnog rata

7.1. Vukadinović: 15-16. Plus literatura: Milorad Popović Crnogorsko pitanje, Milan Popović Montenegrin Mirror, Globalna prašina (Referendum između prava i politike, CG u svetsko-sistemskej perspektivi).

7.2. Plus PYS, i to: 14. Montenegro and Regional Stability I: Montenegrin History, Identity, and Polity, posebno The three concentric time circles (1800-, 1989-, 1996-, plus the post-events), and the three concentric space circles (world/Europe, post-Yugoslav world including Serbia and SRJ/SCG, and Montenegro), plus Dual identity, divided society, torn polity, including internal and international identity policies and manipulations. 15. Montenegro and Regional Stability II: Domino Theory. 16. Serbia and Montenegro After Belgrade Agreement, plus Up-To-Date: Before Referendum, After Referendum.

8. Opadanje američke moći (Volerstin: 9-31)

8.1. Uspon i (o)pad(anje) hegemonije SAD u savremenom svetskom sistemu (1873-1945-1968, 1968-2001-): vojni, ekonomski, politički, i ideološki aspekt (Volerstin: 19-31).

8.2. Opadanje američke moći i 11. septembar 2001: teroristički napad na Njujork i Vašington, odgovor na napad («rat protiv terorizma»), neadekvatnosti i kontraefekti, slično Brzezinski gore tema 2 (Volerstin: 9-16, 27-31).

9. Tri geopolitička raskola: budućnost sveta u XXI veku (Volerstin: 253-271)

9.1. Raskol Trojstva (sukobi unutar centra SSS: SAD, EU, Japan): Trilateralna komisija, B-faza starog Kondratjeva od 1970-ih, A-faza novog Kondratjeva od 2000-ih, konkurencija (istraživanja i razvoj, troškovi proizvodnje) (Volerstin: 254-259).

9.2. Raskol Sever-Jug (sukobi između centra i periferije), posebno tri mehanizma borbe Juga protiv Severa posle 1970-ih, 1) strategija radikalne različitosti i promene (Ajatolah Homeini), 2) strategija direktne konfrontacije (Sadam Husein), 3) demografski pokreti i pritisci (Volerstin: 259-266).

9.3. Raskol Davos-Porto Alegre: Svetski ekonomski forum (WEF) u Davosu od 1971, Svetski socijalni forum (WSF) u Porto Alegreu stalno jednom godišnje od 2001, oba foruma protiv *status quo*-a, samo sa dijametralno različitim vizijama, TIA drugog protiv TINA «neoliberalizma» prvog, jedini raskol sa polumilenijumskom dimenzijom (Volerstin: 266-271).

10. Srpska strana rata I: Traumatologija partijske države (Popov: 89-116)

10.1. Rat kao način života: kolektivno (istorijsko) iskustvo rata, ratna privreda, rat i vlast, borbena (militantna) antimoderna (Popov: 89-96).

10.2. Od Vukovara (1920) do Vukovara (1991): rađanje, reprodukovanje, i (samo) urušavanje (jedno)partijske države (Popov: 96-108).

10.3. Trauma i katarza u istorijskom pamćenju: moderna (individualizam, personalizam, liberalizam, socijalizam) i antimoderna (kolektivizam, narodnjaštvo, populizam, militarizam) (Popov: 108-116).

10.4. Cf. PYS: 4. Internal Aspect II: Road To War (A Case Study).

11. Srpska strana rata II: Beg od modernizacije (Perović: 119-131)

11.1. «Anti-birokratska revolucija» 1987-1989-1991, od «Osme sednice» do Gazimestana i rata, priprema za ratove za jugoslovensko nasleđe: nacionalna homogenizacija, antidemokratska mobilizacija, samoizolacija, kolektivizam, narodnjaštvo, posebno uloga narodnjačkih kulturnih elita i institucija (SANU, SPC, list «Politika»). Bekstvo od modernizacije: «bekstvo od slobode» (Erih From), «beg od modernizacije» (Stojan Novaković, Latinka Perović).

11.2. Cf. PYS: 4. Internal Aspect II: Road To War (A Case Study).

12. Preokretanje: dinamika pozne moderne (Popović: 158-183)

12.1. Preokretanje (isklizavanje, ispadanje): fenomen preokretanja (klasici: G. V. F. Hegel, Aleksis de Tokvil Demokratija u Americi, i savremenici: Lešek Kolakovski, Ištvan Bibo, Vilhelm Rajh Masovna psihologija fašizma, Peter Sloterdajk U istom čamcu, Frensis Fukujama Naša posthumana budućnost), objašnjenje (pretpostavka) ovog fenomena, i percepcija monstruma (Popović: 158-170).

12.2. Zona preokretanja u svetskom prostoru (od Balkana do «Globalnog Balkana»: vidi gore temu 3) i istorijskom vremenu (Pitirim Sorokin Društvena i kulturna dinamika «25 vekova grčko-rimske i zapadne kulture», Imanuel Volerstin «pola milenijuma savremenog svetskog sistema», Hana Arent Izvori totalitarizma «doba masa» «suvišni ljudi» i «radikalno zlo», Peter Sloterdajk U istom čamcu «fantazmi sapripadanja» epidemije i «mandat užasa», plus MP «konstruktivni nihilizam») (Popović: 170-183).

13. Mondijalizacija: preokretanje posle 11. septembra 2001. (Popović: 183-196)

13.1. Mondijalizacija (globalizacija, planetarno proširenje): «profana alijansa» (unholy alliance) centralnih liberala i (polu)perifernih fašista u postjugoslovenskim ratovima posebno u BiH (Tomaž Mastnak, u zborniku Ričard Kaplan i Džon Fefer, urednici, Novi nacionalizmi u Evropi, CID, u štampi), planetarno proširenje ove alijanse posle 11. septembra 2001, politički režim Džordža Buša Mlađeg kao globalizovana verzija političkog režima Slobodana Miloševića, mutacija (negativna postkapitalistička promena, M. Popović GP, Mutacija), ideologija (čiste) sile (dva Roberta, Kagan iz SAD, i Kuper iz UK i EU), još dve analogije (između političkih režima DŽBM i SM: lenjinistička simplifikacija i radikalizacija «ili-ili», i «preventivni genocid» odnosno «preventivni rat», u oba slučaja «olako obećana brzina» Dragiše Pavlovića i ideologija čiste sile), prednost mondijalizacije u odnosu na komparativni metod.

13.2. Cf. PYS: 10. Unholy Alliance: Balkan Pattern, Global Development: Tomaž Mastnak, plus M. Popović, plus Z. Brzezinski. 12. Balkan Mirrors, Global Images: Reflections and Lessons.

14. Završno predavanje

14.1. Pogled unazad, rekapitulacija.

14.2. Dogovor o završnom ispitu.

Udžbenik, šira literatura, režim studija

Osnovna literatura: NACIONALNA I MEĐUNARODNA BEZBEDNOST: POSTJUGOSLOVENSKO ISKUSTVO (HRESTOMATIJA), Milan Popović (izbor tekstova): 1) Zbigniew **Brzezinski** (Američki izbor, Globalna dominacija ili globalno vođstvo, Politička kultura, Zagreb, CID, Podgorica, 2004, stranice 27-62. i 122-142, original: The Choice, Global Domination or Global Leadership, Basic Books, New York, 2004), 2) Radovan **Vukadinović** (Nestabilna sigurnost jugoistoka Evrope, časopis Međunarodne studije, Zagreb, Vol. I. 2001, stranice 7-24), 3) Imanuel **Volerstin** (Opadanje američke moći, CID, Podgorica, 2004, stranice 1-31. i 253-271, original: Immanuel Wallerstein, The Decline of American Power, The New Press, New York, London, 2003), 4) Nebojša **Popov** (Traumatologija partijske države, u N. Popov, Priređivač, Srpska strana rata, Trauma i katarza u istorijskom pamćenju, Republika, Beograd, 1996, stranice 89-116), 5) Latinka **Perović** (Beg od modernizacije, u N. Popov, Srpska strana rata, Trauma i katarza u istorijskom pamćenju, Republika, Beograd, 1996, stranice 119-131), i 6) Milan **Popović** (Dinamika ništavila, Sociologija neslobode, Durieux, Zagreb, Otvoreni kulturni forum, OKF, Cetinje, 2005, Odeljak 5, Ontologija, stranice 158-196).

Šira literatura: 1) Šest celovitih tekstova (knjiga) iz gornje Hrestomatije, plus literatura iz tih tekstova, 2) Plus literatura na koju se upućuje u temama koje su izložene gore u Sadržaju predmeta, 3) Plus dva veb-sajta, Imanuela Volerstina (<http://fbc.binghamton.edu>), i Milana Popovića (<http://www.milanmpopovic.info>).

Kalendar i plan rada: 1 + 12 + 1 = prva uvodna, poslednja završna, dvanaest sedmica svaka sa po jednom nastavnim temom prema rasporedu i redosledu koji je izložen gore u Sadržaju predmeta.

Režim studija uključiv i provere (i završni ispit) i ocenjivanje (i ocene): kao za Sociologiju politike. Za izborni predmet: za tri niže prelazne ocene dovoljna Hrestomatija, za dve (naj)više ocene još i šira literatura. Za specijalni kurs na postdiplomskim studijama: šira literatura obavezna za sve, u većem obimu, i na višem nivou.

Predmet na drugim fakultetima i univerzitetima

Od 2002, u celini ili delimično, u okviru International Summer School, South East European Studies, za Inter-University Center Dubrovnik (Hrvatska), i Northwestern University (SAD), blizak ali ne i identičan postdiplomski predmet «Post-Yugoslav Security: From Total Collapse To Difficult Renewal»: alternativna interpretacija i kritika vladajuće doktrine nacionalne i međunarodne bezbednosti posle hladnog rata; političke nauke, studije bezbednosti, krize i politike identiteta, studije traume, sociologija svetskog sistema. Plus: slično postdiplomskom jednosemestralnom specijalnom kursu «Raspad Jugoslavije», izvođenom na postdiplomskim Evro-balkanskim studijama Centra za međunarodne studije Univerziteta Crne Gore školske 2003-2004, po ugledu na sličan nemački kurs iz Core Curriculum-a bonskog Centra za proučavanje evropskih integracija.

Teme (pitanja)

Za provere i završni ispit (u zagradi stranice iz odgovarajućih tekstova iz hrestomatije)

1. Nove opasnosti za nacionalnu i međunarodnu bezbednost posle hladnog rata, posebno posle 11. septembra 2001. Dvostruka pretnja: širenje oružja za masovno uništavanje i terorizam (Brzezinski: 27-28)
2. Snaga slabijih: asimetrično ratovanje i simplifikacija (Brzezinski: 39-41)
3. Kritika spoljne i bezbednosne politike Džordža Buša Mlađeg posle 11. septembra 2001. Neadekvatnosti i kontraefekti: «rat protiv terorizma», unilateralizam, «preventivni (preemptivni) napad», nova koalicija («willing coalition»), (ne)zamenjivost starog-novog evroatlantskog bezbednosnog okvira SAD, EU i NATO (Brzezinski: 27-36, 55-62)
4. O (ne)zamenjivosti starog-novog evro-atlantskog bezbednosnog okvira SAD, EU i NATO posle hladnog rata, posebno posle 11. septembra 2001. (Brzezinski: 55-62)
5. «Globalni Balkan» Zbignjeva Bžežinskog: geografija, demografija, ekonomija, društvo, kultura (islam, religija i civilizacija), politika, bezbednost (Brzezinski: 37-38, 41-49)
6. Zamke (globalne) hegemonije (SAD) u uslovima povećane kompleksnosti sveta posle hladnog rata (Brzezinski: 49-55)
7. Turbulentni islam (Brzezinski: 41-49)
8. Distinkcije: islam, islamski fundamentalizam, islamizam (Brzezinski: 45-49)
9. Islam, tri interpretacije: S. Hantington («civilizacija»), Z. Bžežinski («turbulencija»), I. Volerstin («poluperiferija»)
10. Amerika kao globalna kulturna zavodnica: kulturna dimenzija hegemonije SAD u (post)hladnoratovskom svetu (Brzezinski: 122-128)
11. Multikulturalnost, strateška kohezija društva, i spoljna politika, bezbednost i hegemonija SAD u (post)hladnoratovskom svetu (Brzezinski: 128-134)
12. Hegemonija i demokratija. Može li globalna hegemonija SAD, posebno njena agresivna i unilateralna verzija Džordža Buša Mlađeg, ugroziti demokratski poredak kod kuće, posebno podelu vlasti i građanske slobode i prava (Brzezinski: 134-142)
13. Nestabilna bezbednost Jugoistočne Evrope i Zapadnog Balkana (Vukadinović: 7-24)
14. Crnogorsko pitanje posle hladnog rata (Vukadinović: 15-16)
15. Crnogorski identitet: osobenost i složenost, politike i manipulacije
16. Velikosrpska pretenzija, crnogorska nezavisnost, i regionalna stabilnost: «domino efekat», ali koji?
17. Crna Gora posle Beogradskog sporazuma 2002: predreferendumski i postreferendumski izgled
18. Uspon i (o)pad(anje) hegemonije SAD u savremenom svetskom sistemu 1873-1945-1968-2001: vojni, ekonomski, politički, i ideološki aspekt (Volerstin: 19-31)
19. Opadanje američke moći i 11. septembar 2001: teroristički napad na Njujork i Vašington, odgovor na napad, «rat protiv terorizma», neadekvatnosti i kontraefekti (Volerstin: 9-16, 27-31)
20. Tri geopolitička raskola: budućnost sveta u XXI veku (Volerstin: 253-271)
21. Raskol Trojstva: rivalstvo i sukobi unutar centra (između centara) savremenog svetskog sistema (između SAD, EU, i Japana) (Volerstin: 254-259)
22. Raskol Sever-Jug: sukobi između centra i (polu)periferije (Volerstin: 259-266)

23. Raskol Davos-Porto Alegre: jedini raskol sa polumilenijumskom dimenzijom (Volerstin: 266-271)
24. Srpska strana rata: traumatologija partijske države (Popov: 89-116)
25. Rat kao način života: borbena antimoderna (Popov: 89-96)
26. Od Vukovara (1920) do Vukovara (1991): rađanje, reprodukovanje, i (samo) urušavanje (jedno)partijske države (Popov: 96-108)
27. Trauma i katarza u istorijskom pamćenju: moderna i antimoderna, individualizam i kolektivizam (Popov: 108-116)
28. Srpska strana rata: beg od modernizacije (Perović: 119-131)
29. Preokretanje: dinamika pozne moderne (Popović: 158-170)
30. Zona preokretanja u svetskom prostoru (od Balkana do «Globalnog Balkana») i istorijskom vremenu (P. Sorokin «25 vekova grčko-rimske i zapadne kulture» i I. Volerstin «pola milenijuma savremenog svetskog sistema») (Popović: 170-183)
31. «Mandat užasa» P. Sloterdajka i «konstruktivni nihilizam» M. Popovića (Popović: 181-183)
32. Mondijalizacija: preokretanje posle 11. septembra 2001. (Popović: 183-196)
33. «Profana alijansa» (unholy alliance) centralnih liberala i perifernih fašista u postjugoslovenskim ratovima a posebno u BiH (Tomaž Mastnak), i planetarno proširivanje ove alijanse posle 11. septembra 2001, sa novim, proširenim akterima, između zapadnih militarista (Džordža Buša Mlađeg) i islamskih i ostalih terorista (Osama bin Ladena) (Popović: 187-189)
34. Politički režim Džordža Buša Mlađeg kao globalizovana verzija političkog režima Slobodana Miloševića: ideologija i politika čiste sile i «olako obećane brzine» (Popović: 190-196)
35. Mutacija: negativna (pozitivna) postkapitalistička promena (Popović: 190-195)